

آیین نامه اجرایی قانون تبدیل شورای سرپرستی زندان ها و اقدامات

تأمینی و تربیتی

فصل اول - تعاریف، اصول و اهم تشکیلات - اول

فصل اول - تعاریف، اصول و اهم تشکیلات

ماده 1

ماده 1 - اصطلاحات و اختصارات به کار رفته در این آیین نامه به شرح زیر است:

الف - سازمان: سازمان زندان ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور.

ب - مؤسسه کیفری: که در این آیین نامه به اختصار «مؤسسه» نامیده می شود.

واحدی زیرمجموعه سازمان است که متهم یا محکوم به دستور مرجع قضایی یا قانونی صلاحیت دار، بازداشت و یا برای تحمل محکومیت حبس با هدف اصلاح و تربیت و بازسازی اجتماعی در آن جا نگهداری می شود که انواع آن عبارت است از: زندان های بسته، نیمه باز، مرکز حرفه آموزی و اشتغال یا زندان باز، بازداشتگاه، اردوگاه کاردرمانی و کانون اصلاح و تربیت اطفال و نوجوانان.

1 - زندان بسته: زندان محصور با برج های دیده بانی که دارای دو پوسته با حصار داخلی و خارجی و برخورد از شرایط و ضوابط امنیتی و حفاظتی کامل است.

در این نوع از زندان، خوابگاه، هواخوری، مکان فرهنگی، آموزشی و کارگاه های حرفه آموزی و اشتغال، همگی در پوسته داخلی قرار دارد؛

2 - زندان نیمه باز: مکان محصور است با حفاظت مناسب در حد فاصل حصار داخلی و خارجی زندان بسته، که در آن جا محکومان، در زمان معین و تحت نظارت مأمور مراقب مسلح، به کار گمارده می شوند و پس از خاتمه کار، مجدداً به خوابگاه گروهی یا اختصاصی بازگشت داده می شوند. این نوع زندان، بخشی از کارگاه های صنعتی، خدماتی، کشاورزی و عمرانی درون یا محوطه زندان بسته را نیز شامل می شود؛

3 - بازداشتگاه: محل نگهداری موقت متهم تحت قرار تأمین کیفری که با دستور کتبی مقام قضایی یا قانونی صلاحیت دار، به آنجا معرفی شده و تحت مدیریت یا نظارت سازمان است و شامل بازداشتگاه‌های عمومی، امنیتی، انتظامی یا نظامی می‌باشد.

4 - اردوگاه کاردرمانی: محلی است برای نگهداری، اصلاح و تربیت محکومان جرایم مواد مخدر و روانگردان که در اجرای ماده 42 قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر (مصوب 1389)، تشکیل می‌شود؛

5 - کانون: کانون اصلاح و تربیت اطفال و نوجوانان، مرکز اقدامات تأمینی و تربیتی، برای نگهداری متهمان و محکومانی است که سن آن‌ها در زمان ارتکاب جرم تا هجده سال تمام شمسی می‌باشد؛

6 - مرکز حرفه آموزی و اشتغال یا زندان باز: یکی از اقسام ندامتگاه عمومی است که محکومان به موجب رای دادگاه و یا با تصویب شورای طبقه بندی، با سپردن تأمین مناسب، محکومیت خود را در آن جا با حرفه آموزی یا اشتغال به کار در حوزه‌های صنعتی، خدماتی و کشاورزی می‌گذرانند. این اماکن بدون مأمور مراقب مسلح بوده و محکومان پس از اتمام ساعت کار، برای استراحت به خوابگاه گروهی درون ندامتگاه و یا بیرون از آن، که تحت نظارت سازمان می‌باشد، باز می‌گردند.

پ - ندامتگاه عمومی: مکان نگهداری عموم محکومان به تحمل حبس و دیگر الزامات قانونی (شامل زندان بسته، نیمه باز و مرکز حرفه آموزی) به جز مواردی که فرد باید در دیگر انواع مؤسسه‌های کیفری مانند اردوگاه کاردرمانی و کانون نگهداری شود.

ت - اندرزگاه: هر ندامتگاه، اردوگاه و بازداشتگاه، بر اساس ظرفیت اسمی آن، متشکل از یک یا چند اندرزگاه است که حسب مورد، زندانیان یا متهمان، در آن نگهداری و طبقه بندی می‌شوند.

ث - قاضی اجرا: قاضی اجرای احکام کیفری یا هر مقام قضایی که وظیفه وی را انجام می‌دهد.

ج - زندانی: محکومی که به دستور مرجع قضایی یا قانونی صلاحیت دار، در یکی از انواع مؤسسه‌های کیفری، نگهداری می‌شود.

چ - مددجو: متهم یا محکوم دارای سن کمتر از هجده سال تمام شمسی در زمان ارتکاب جرم که مطابق قانون و این آیین نامه باید در کانون نگهداری شود.

ح - حالت خطرناک: وضعیت متهم یا محکومی که پیشینه، ویژگی‌های روانشناختی، شخصیتی و رفتاری وی و ماهیت جرم یا جرائم ارتكابی با کیفیت ارتكاب آن، او را در مظان ارتكاب جرایم خشن یا مهم در آینده

قرار می‌دهد. تشخیص این امر به عهده شورای طبقه بندی است. (مصادیق جرایم خشن و مهم، مطابق با تعاریف مذکور در ماده یک دستورالعمل اجرائی کنترل مجرمان حرفه‌ای و سابقه دار مصوب 04/ 26 1397/ می‌باشد).

خ - پرونده وضعیت: پرونده است است، متشکل از مجموعه اطلاعات مربوط به متهم بازداشتی، زندانی و یا مددجو که مشتمل بر بخش‌های اجرای احکام، شخصیت، سلامت و مددکاری اجتماعی می‌باشد.

د - پرونده رفتاری: پرونده‌ای است برای ثبت مجموعه اطلاعات مربوط به رفتارها و سوابق عملکردی متهم یا محکوم در طول مدت بازداشت یا حبس، از حیث انجام تکلیف و مشارکت در برنامه‌های اصلاح و تربیت مؤسسه.

ذ - پرونده نظارتی: پرونده‌ای است جهت ثبت درخواست‌های زندانیان از قاضی اجرا (ناظر زندان) و همچنین ثبت پاسخ‌ها و تصمیمات اتخاذی مربوط و مدیریت مواعد و ارفاق‌های قانونی، که با مسئولیت قاضی اجرا تشکیل و تکمیل می‌شود.

ر - طبقه بندی: تفکیک انواع مؤسسه‌های کیفری بر اساس جنس، سن، پیشینه کیفری، نوع اتهام متهمان و زندانیان، میزان مجازات آن‌ها، ظرفیت پذیرش مؤسسه‌ها و نیازمندی‌های هر استان و همچنین تقسیم بندی زندانیان در مؤسسه‌های کیفری بر مبنای منشاء یا علت اصلی ارتکاب جرم (مانند بیکاری، اعتیاد، اختلالات روانی و عادت) و با لحاظ پیشینه کیفری، وجود حالت خطرناک، شخصیت و پیشنهاد سامانه سجازا بر اساس نمره اعتباری حاصل از آخرین وضعیت رفتاری آن‌ها، با هدف صیانت از شرایط جسمی و روانی آنان و تأمین مقدمات لازم برای اجرای برنامه‌های اصلاح و تربیت؛ مطابق با مصوبات و سیاست‌های ابلاغی شورای مرکزی طبقه بندی.

ز - نمره اعتباری: نمره‌ای است که به هر زندانی متناسب با انجام تکالیف و نتایج حاصله از شرکت در برنامه‌های اصلاحی و تربیتی تعلق می‌گیرد که موجب تعیین درجه اعتباری زندانی و بهره مندی وی از نهادهای ارفاقی از قبیل مرخصی، ملاقات حضوری، نظام نیمه آزادی، آزادی مشروط، تعلیق و آزادی تحت مراقبت الکترونیکی می‌شود.

ژ - امتیاز رفاهی: نوعی درآمد یا عائدی مجازی اختصاص یافته به محکوم در ازای اشتغال با ارائه خدمات عام المنفعه و با مشارکت در برنامه‌های اجرایی مؤسسه کیفری است که قابلیت هزینه کرد در موارد مشخص شده برای برخورداری از امور آموزشی، فرهنگی و رفاهی فوق العاده (بیشتر از حداقل سرانه‌ها) در مؤسسه را دارد.

س - سامانه سجازا: «سامانه جامع اطلاعات زندانیان ایران»، سامانه‌ای است هوشمند با کمترین اعمال سلیقه شخصی، حاوی اطلاعات پرونده‌های وضعیت، رفتاری و نظارتی متهم یا محکوم، که طبقه بندی، برنامه اصلاح و تربیت، دریافت خدمات یا امور رفاهی درون زندان، مواعد قانونی، استفاده از ارفاق ها، اعمال محدودیت‌ها و تنبیهات و خدمات پس از خروج، را برای هر یک از آنان در یک فرآیند مشخص از زمان ورود به مؤسسه تا یک سال پس از خروج، بررسی، تحلیل و به بخش‌های ذی ربط پیشنهاد می‌دهد.

ش - انجمن: «انجمن حمایت از زندانیان و خانواده‌های آنان» که مؤسسه‌ای است غیرانتفاعی تحت نظارت دفتر اقدامات حمایتی سازمان، در راستای حمایت مادی و معنوی از زندانیان نیازمند و خانواده آنها.

ص - مرکز مراقبت: «مرکز خدمات اجتماعی و مراقبت بعد از خروج» که به عنوان زیرمجموعه دفتر اقدامات حمایتی سازمان، ضمن نظارت بر انجمن و مددکاران اجتماعی، حمایت از زندانیان آزاد شده واجد شرایط را برعهده دارد.

ض - بنیاد: «بنیاد تعاون زندانیان» مؤسسه‌ای است غیرانتفاعی و دارای شخصیت حقوقی مستقل که با هماهنگی رئیس سازمان در راستای حرفه آموزی و اشتغال، ایجاد خدمات فرهنگی، ورزشی و رفاهی زندانیان، کمک به امرار معاش خانواده آنان و آزادی زندانیان با تعیین اولویت‌ها توسط سازمان، در چارچوب مفاد اساسنامه خود فعالیت می‌نماید.

ماده 2

ماده 2 - در اجرای تعالیم عالیه اسلام، اصول قانون اساسی و قوانین موضوعه جمهوری اسلامی ایران و موازین حقوق بشر اسلامی و حقوق شهروندی، برنامه‌ها و اقدامات سازمان، در ارتباط با کلیه بازداشت شدگان، زندانیان، خانواده‌های آنان و کارکنان سازمان، مبنی بر رعایت اصول زیر است:

الف - احترام به عزت و کرامت انسانی و رعایت حقوق و آزادی‌های مشروع.

ب - اتکا به تعلیم و تربیت دینی و ارائه الگوی سبک زندگی ایرانی اسلامی و تقویت روحیه خداپرستی، مهرورزی و ایثار.

پ - تأمین امنیت، عدالت و اعمال منصفانه رویه‌های انضباطی بر اساس ضوابط و مقررات.

ت - ارتقاء سطح سلامت جسمی و روانی و توانمندی فردی و اجتماعی.

ث - توجه به وضعیت و شرایط سنی، جنسیتی و نیازهای عمومی و متعارف افراد.

ج - برخورداری تمام افراد از حقوق عادلانه، بدون تبعیض ناروا و عاری از هرگونه انحصار و فساد و فارغ از نژاد، جنس، سن، زبان، مذهب، ملیت، قومیت، نسب، طبقه اجتماعی، ثروت یا تمکن مالی و قدرت جسمی.

چ - احترام به عقاید و حریم خصوصی اشخاص و حفظ محرمانگی اطلاعات.

ح - شفافیت در امور و پاسخگویی در قبال مسئولیت ها.

خ - بنا نهادن امور بر پایه «احترام و محبت» به عنوان اولین حلقه زنجیره اصلاح و تربیت و اهتمام ویژه بر «حرفه آموزی و اشتغال» به عنوان حلقه ضروری زنجیره مذکور.

د - حمایت از زندانیان نیازمند و خانواده ایشان به منظور اصلاح و تربیت، جامعه‌پذیر شدن زندانی و بازگشت به زندگی شرافتمندانه.

ذ - ارائه الگوهای رفتاری مثبت و سازنده از سوی کارکنان مؤسسه و انجام وظایف مطابق با موازین قانونی و اخلاق اسلامی و به روش حرفه ای، متعهدانه و منصفانه.

ماده 3

ماده 3 - تأسیس، احداث و اداره کلیه مؤسسه‌های کیفری و تغییر محل آن از وظایف و اختیارات سازمان است. تشکیل زندان و بازداشتگاه اختصاصی توسط مراجع قضایی، اجرایی، امنیتی، نظامی و انتظامی ممنوع است.

تبصره 1

تبصره 1 - تأسیس و اداره بازداشتگاه‌های عمومی و نظامی مطابق مقررات این آیین نامه و بازداشتگاه‌های انتظامی و امنیتی مطابق آیین نامه‌های اختصاصی مربوط است و در موضوعاتی که آیین نامه‌های مذکور مسکوت است، مقررات این آیین نامه حاکم می‌باشد. تحت نظرگاه‌های ضابطان قضایی و بازداشتگاه‌های انضباطی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران از شمول این آیین نامه خارج است.

تبصره 2

تبصره 2 - سازمان برنامه ریزی و اقدامات لازم را برای اعزام هیأت‌های بازرسی (در سطوح معاونان

سازمان، مدیران کل ستادی و استانی و مسئولان واحد بازرسی زندان‌های هر استان) حداقل هر سه ماه یک بار از تمام بخش‌های بازداشتگاه‌های امنیتی، نظامی و انتظامی به عمل می‌آورد و نتایج حاصله از کل بازرسی‌های مربوط در سطح کشور را به رئیس قوه قضائیه گزارش نماید. مسئولان بازداشتگاه‌های مذکور موظفند حداکثر همکاری لازم را جهت اجرای مقررات، انجام بازرسی، پاسخ سریع به استعلامات مسئولان سازمان و مدیران کل زندان‌های سراسر کشور و همچنین ثبت فوری اطلاعات بازداشت شدگان در سامانه سجازا (با دسترسی محدود، صرفاً برای دادستان کل کشور، رئیس و معاون قضایی سازمان زندان‌ها، دادستان‌های مراکز استان و مدیران کل زندان‌ها) به عمل آورند. در غیر این صورت سازمان به قید فوریت ضمن انعکاس موضوع به رئیس قوه قضائیه و بالاترین مقام نهاد امنیتی، نظامی و یا انتظامی مربوط، حسب مورد نسبت به اعلام جرم علیه شخص یا اشخاص خاطی، تغییر مدیریت بازداشتگاه و یا تعطیلی آن مرکز اقدام نماید.

ماده 4

ماده 4 - سازمان در سیاست گذاری‌ها و از جمله تدوین بخشنامه و دستورالعمل، مصالح مددجویان و زندانیان ناتوان و نیازمند به حمایت بیشتر از قبیل زنان و افراد دارای سن کمتر از هجده سال تمام شمسی، بیمار و سالمند را مورد نظر قرار می‌دهد و همچنین باید بر اساس نظر کارشناسان فنی و با استفاده از تجارب دیگر کشورها و با هدف رعایت اصل بازدارندگی مجازات حبس، تفکیک و طبقه بندی زندانیان، به حداقل رساندن تجمع زندانیان در کنار یکدیگر، بهره گیری از نظام نیمه آزادی و آزادی تحت نظارت سامانه‌های الکترونیکی، حفظ بهداشت فردی و عمومی، رعایت نظم و انضباط و کنترل زندانیان، الگوهای مناسبی را در امر ساخت و مدیریت مؤسسه‌های کیفری طراحی و اجرا کند.

ماده 5

ماده 5 - سازمان در صورت تأمین اعتبار از سوی دولت باید نسبت به بازمهندسی معماری مؤسسه‌های تابعه متناسب با ویژگی‌های هر زندانی و طبقه بندی آن‌ها، با اهداف اصلاح محکومان و توسعه حرفه آموزی، کار و اشتغال زندانیان اقدام کند، به طوری که فضای آموزشی، فرهنگی، ورزشی و کارگاه‌های تولیدی نسبت به فضای خوابگاهی غلبه داشته باشد.

ماده 6

ماده 6 - سازمان ضمن مشورت با صاحب نظران حوزوی و دانشگاهی، هر سه سال یک بار شاخص‌ها و استانداردهای زندان و زندان بانی مانند حداقل و حداکثر سرانه‌های اسکان، بهداشت و درمان، امور رفاهی و شاخص‌های اشتغال، اصلاح و تربیت، ایمنی و امنیت را متناسب با اصول طبقه بندی در هر یک از انواع مؤسسه‌های تابعه تعریف، تعیین و جهت تصویب به رئیس قوه قضاییه ارائه می‌نماید.

ماده 7

ماده 7 - اهم واحدهای مؤسسه کیفری به شرح زیر است:

الف - واحد امور قضایی: واحدی است مشتمل بر بخش‌های پذیرش، تشخیص، اجرای احکام و مددکاری قضایی، به منظور پذیرش زندانی، تشکیل پرونده و ثبت اطلاعات اولیه، نظارت بر عملکرد سایر واحدها از حیث ثبت اطلاعات تخصصی و تکمیلی در بخش‌های مختلف «پرونده وضعیت» اتخاذ تمهیدات لازم برای طبقه بندی و تفکیک زندانیان مطابق با مصوبات شورای طبقه بندی، به روزرسانی اطلاعات مربوط به وضعیت قضایی، محاسبه مدت و تقویم محکومیت در پرونده اجرای احکام و سامانه سجا، معاضدت قضایی و اجرای دستورها و آراء قضایی در مؤسسه:

ب - واحد آمار و فناوری اطلاعات: به منظور پشتیبانی و اداره سامانه سجا و نظارت فنی بر ثبت صحیح کلیه اطلاعات از جمله پرونده وضعیت، پرونده رفتاری، برنامه اصلاح و تربیت، امتیاز رفاهی، نمره اعتباری، شکایات و اعتراضات زندانیان و همچنین آموزش کاربران، هوشمندسازی برنامه‌ها با استفاده از ابزارهای نوین، حفظ اطلاعات و تهیه آمار زندانیان و انعکاس به موقع گزارش به رئیس مؤسسه و امکان برقراری ارتباط سامانه‌ای با دیگر مراجع ذی ربط.

پ - واحد اصلاح و تربیت: به منظور اجرای برنامه‌های اصلاح و تربیت، مدیریت و برنامه ریزی در امور آموزشی، فرهنگی، تربیتی، هنری، ورزشی، حرفه آموزی و اشتغال با هدف باز اجتماعی کردن، توانمندسازی زندانیان و حمایت مادی و معنوی از زندانیان نیازمند و خانواده‌های آنان توسط مددکاران اجتماعی و همچنین مشارکت در تکمیل پرونده وضعیت و تهیه و به روزرسانی پرونده رفتاری.

ت - واحد بهداشت و درمان: به منظور حفظ و تأمین سلامت جسمی، روانی و نیازهای پزشکی و دارویی زندانیان و همچنین نظارت بر بهداشت عمومی و فردی، بهداشت محیط، بهداشت حرفه‌ای و تغذیه و مشارکت در تکمیل پرونده وضعیت از حیث بخش‌های سلامت و شخصیت.

ث - یگان حفاظت: به منظور تأمین امنیت و حفاظت از مؤسسه و اعزام زندانی در حوزه قضایی مربوط و سایر امور محوله، بر اساس دستورالعمل تشکیل یگان‌های حفاظت در دستگاه‌های اجرایی (مصوب 14/ 12/ 1396).

ج - واحد حفاظت و اطلاعات: به منظور جمع‌آوری محرمانه اخبار و اطلاعات و بررسی گزارش‌های دریافتی و نظارت بر رفتار کلیه کارکنان مؤسسه، برای تأمین امنیت مؤسسه و تضمین اجرای مقررات و صیانت از شأن و مسئولیت کارکنان مؤسسه و گزارش جرایم و تخلفات کشف شده طبق ضوابط.

چ - واحد ارزیابی عملکرد، بازرسی و پاسخگویی به شکایات: به منظور بازرسی و نظارت بر اجرای مقررات در تمام واحدها، ارزیابی عملکرد کارکنان مؤسسه و بررسی، پیگیری و پاسخگویی به شکایات و همچنین گزارش جرایم و تخلفات کشف شده به نحو مستدل و مستند، جهت انعکاس به مراجع قضایی و یا هیأت رسیدگی به تخلفات اداری.

تبصره

تبصره تأسیس واحدهای دیگری غیر از موارد مذکور در این ماده از قبیل واحد مبارزه با مواد مخدر، واحد مشاوره و خدمات روانشناختی، واحد ترک اعتیاد (اعم از دولتی و غیردولتی)، واحد مددکاری اجتماعی، واحد مددکاری قضایی و واحد اشتغال، متناسب با نیازها و در حدود امکانات، با تشخیص مدیرکل زندان‌های هر استان و تأیید دفتر برنامه ریزی، نوسازی و تحول اداری در ستاد سازمان است.